

Українські балади (збірка)

Микола Костомаров

*"На Вкраїні всього много — і меду, горівки,
Дівки красні, й молодиці усі чорнобривки".*
(Галицька пісня)

МАКСИМ ПЕРЕБИЙНІС

То не зараза та, що з пекла вигаса
І по світу зі смертю гуляє,
Паскудить мир, як ниву сатана,
І білий світ тугою засіває,—
То наш Максим, неприятелям страх,
Завзятіший вкраїнський гайдамака,
Розносить лихо по чужих кутках:
Не милує ні жида, ні поляка.
З ним тисяча гайдамаків летить:
Заблискали їх гострії шаблюки,
Теленька поле, меркне божий світ,
І лихо тим, що в їх попались руки!
Чи пробіжать село, чи город перейдуть,
Заселений ляхами-ворогами,
Там настає послідній страшний суд,
І розіллється вража кров річками.
Чи в панський замок налетять вони,
І стане панський замок — попелище:
В неволі ниють біднії пани,
А в їх країні — як на гробовищі.
Отак Максим з ватагою своєю
Вкраїнську недолю відомщає!
Ні розжальять його вдова, ні сирота,
Ні добрая хорошая панянка:
Максимові ніщо урода та;
Він, знай, усе грасує до останка.
Не раз при матері він розбивав
Об стіну, сміючись, її дитину.
Господь ляхів за вчинки покарав
І уручив страшний свій меч Максиму.

І що ж? Чого се змінивсь Максим?
І де він є? А військо сиротіє!
Чи вже огид йому пожарний дим,
Чи наслідку він ляхів жаліє?
О ляшка, ляшка! Диман чарівниця!
Нащо од нас Максима ти украла;
Нащо к собі його причаровала?
Максима ти не схочеш полюбити;
Максима ти схотіла загубити!
Ляхи сміються: плаче Україна:
Немає Максима, немає Максима.

* * *

ЧОРНИЙ КІТ

Очі плачуть, серце ноє;
Ніщо смуги не спокое:
Дівчиноньку я кохаю,
Вдень і вніч об неї гадаю,
Але дівка горделива,
І спесива, і перхлива.
До тебе прийшов, бабусю:
"Що, скажи, робить я мусю?"
"Покинь, хлопче, смугу пріч:
Під Великдень, в темну ніч,
В пусту хату ти іди,
Розложи собі огонь,
На огонь постав води,
Хай зогріється вода,—
І як зателенька дзвон,
Возьми чорного кота
І в воді його звари;
Потім кості одбери:
Буде в кістках гапличок,
Буде в кісточках гвіздок:
Дівку гапличком поруш,—
Буде вік тебе любити;
Дівку гвоздиком поруш,—
Не захоче і глядіти!"
Стоїть ширитвас серед хати,
У йому вар кипить, шкварчить;

І чорний кіт нявчить в торбині,
І хлопець кра[й] вікна сидить
І слухає: от-от задзвонять!
Дзвін загудів,— а він мерщій
Кота із торби та в окроп —
А кіт з окропу та на його...
Мау-мяв... пфу... мс-ня у...
Що дальш було, не знаю я
І ні од кого не дізнався.
Тільки на празник хлопець наш
Сидів із дряпаною твар'ю
У запечку, як стара баба,
А мати, котра все узнала,
Так йому промовляла:
"І ти повірив, божевільний,
Що стара відьма набрехала!
Хотів, щоб дівчина кохала!
Над серцем хоч ніхто не вільний:
Кого любити не звелить,—
Нічим його не улестить.
А все ж то не через котів
Дівчата люблять парубків.
І коли хочеш, дурню, знати,
Що може вам кохання дати,
То ти у мене би спитай:
І я колись малою гралась
І дівкою колись кохалась,
А вже хто б як не мастерив,
Мене б кішками не зманив!
Через добрий норів та любов
Дівочка йдеться вам любов!"
Тепер, великий дурень, хай,
Із ошкар'ябаною пикою,
Він похристосується з дівкою!

* * *

КВІТОЧКА

(з чеського)

Вітронько віє
З панського лісу;
З відрами дівка
Біжить до річки:

В кований цебер
Води набрала;
По річці к дівці
Квіточка плине.
Квіточка гарна
Та й запашная,
З повної рожі
Та з чорнобривців.
"Коли б я знала,
Квіточко красна,
Хто тебе саджав
В вогкую землю,
Тому б я дала
Мій золотенький
З пальця перстеньок!
Коли б я знала,
Квіточко красна,
Хто тебе личком
Повив подобно,
Тому б я дала
Шпильку з волосся!
Коли б я знала,
Хто тебе, квітко,
Пустив на воду,
Тому б я дала
Стрічку з головки!"
Дівочка стала
Квітку хапати
Та й обірвалась
В воду холодну.

* * *

СТЕЖКИ

Спускалося сонечко за зелену гору,
Протянувся туман по синьому морю;
А по зеленій луці молодець блукає,
Смутний походжає, пісеньку співає:
"Не шуміть, верби, що над водою;
Не хитай, яворе, смутно головою!
Під вербами стежка, під явором друга,
Одна пішла в поле, а друга до луга.
Не дуй, не дуй, вітре, понад берегами,

Не йди, не йди, доще, меж тими вербами;
Та щоб перша стежка пилом не припала,
Та щоб вона зіллям та не заростала.
Щоб не було видно, хто по її ходить,
Наче ціле стадо личман по їй гонить.
Подуй, подуй, вітре, на стежку другу,
Посипся ти, доще, на її, узькую;
Та щоб тую стежку курява закрила,
Або тая стежка зіллячко вродила:
Щоб було видно, хто по її ходить,
Хоча пройде нишком — зілля потолочить.
По першій стежці ходить моя мила:
Ходить до другого, мене обманила!
По другій стежці ходить моя мила:
Ходить та до мене, мене полюбила!
Та щоб між вербами сліду не зосталось,
Щоб моє серденько тяжко не вривалось!
Та щоб під явором були ступи знати,
Щоб було чим серце своє розважати!
Зібралися хмари, і дощик полився:
На першій стежці спориш уродився!"

* * *

ПОЦІЛУНОК

Зійшли ріки, зійшли ріки —
І сніг не біліє;
Коло млина на долині
Трава зеленіє.
Забіліли вишеньки,
Груші запашнії;
Збираються, гуляються
Дівки молодії;
І на призьбі біля хати
Співає дитятко.
Вийди, вийди ти до мене,
Моє серденьтко!
Прийшла к нам, прийшла пора весняная,
Не забарися, моя молодая!
Вийди до мене, сідай біля мене,

Обійми мене, поцілуй мене!..
— Не вийду, не хочу біля тебе сидати,
Ані обіймати, ані ціловати;
Хай квітки цвітуть, хай пташки співають,
Вони мене, милий, к тобі не приваблять.
Ні літнім теплом, ні сею весною
Не вбачиш мене ніколи з тобою!
Коли ж увосень
Хліба уберуть,
І крупнії дощі
Мочити почнуть,
І ранком мороз по степу забіліє,
І в темнії ночі ще гірш потемніє,
І страшно на улицю буде ходить,
І сови угукать, вовки стануть вить,
Тоді-то, півношною саме добою,
Під сльоту, під дощ зійдемося ми з тобою.
Край старої церкви ти стрінеш мене,
І я обійму, поцілую тебе!
І вітер холодний там зле завиватиме,
Потрухлі віконниці в церкві хитатиме,
А Ми собі будемо все миловатися,
Тоді вже нам, серце, шкода й розлучатися!
Холодная нічка, мороз налягає,
А вітер осінній аж кості проймає.
Коли б він не дув та негода утихла,
Бо вже моя мила холодна як крига!

* * *

ЩИРА ПРАВДА

— Братоньку, що і святіше й дорожче тобі на сім світі?
— Щирая правда, коханий; ніколи її не зневажу.
— А як мені, так святіш королеві щирая вірність.
— Що ж, хоча правда, хоч вірність — все рівно,
і те, і друге! —
Так між собою Харкевич із Вронським балакали нишком.
Вронський той був каштелян, а Харкевич хорунжий;
злюбилися
Хлопці собі на сій мові. Харкевич сказав: "Щира
правда". —
Вронський же: "Вірність", — і думали: "Правда і вірність —
все рівно!"

Слушна війна запалала тоді на Україні:
Хмельницький з Потоцьким,
Воля з налигою кріпко зчепились, і там, під Корсунем,
Ляхи розбиті втікали, а інші похляли голодні,
Гинули в топкім багні, бо туляче життя волочили
Між татарвою в неволі: таківська була їм заплата
За те, що шкури лупили з людей та пекли на залізі.
Коло Чернігова бився Радан-есаул з ворогами.
Повипихав поляків з городів українських до злидня,
А бузувірів-жидів перерізав і рушив козацьке військо
В Новгород-Сіверський. Там каштеляном був Вронський,
в повіті ж
Був там хорунжим Харкевич, його неізмінний друзяка.
Сила козацькая вже розтяглась по широкому полю,
Міцно та бойко охопила кріпость, і город, і замок.
Довго вовтузились хлопці, але... не домислили, як би
Кріпость узяти, бо Вронський її боронив як потрібно:
В мури втеревив гармати, по згору — страшенні колоди.
День і ніч козаки на облозі, турбуються, знай, коло валу.
А як гармати тарахнуть, бо зверху колода горгусне,
Глянь, і скорилася сотня униз головами додолу.
Кинуть хотіли войну, та вже й сам есаул занудився;
Бачив, що вже й козаки ледащіють, мало й зосталось.
Тут їм якраз посилає Господь несподівану поміч:
Добрый Харкевич, що щирою правдою дуже кохався,
Нишком прийшов до Радана з ватагою хлопців на раду.
— Біг помагай тобі,— каже,— послухай мене лиш,
добродій:
З річки у город іде під землею прорита канава,
Я усе знаю, не бійся, Радане, я ваш, українці!
— Дякую! — мовив Радан. Як порадили, так і зробили.
Ніччю давай накидати на город — розбурхали ляхів.
Вронський всю силу злучив і риштує на наступ
козацький.
Б'ються, січуться, стріляють,— не ладиться бідним
козакам.
Ляхи регочуться: лихо своїм ворогам вони бачать.
Вронський усіх звоювать намагався, аж от тобі диво!
В замці козаки, січуть і плюндрують, не-дай-світа валка;
Страшні ракети пустили по вітру, ляхам подіяли жаху.
Вронський не змислить, що треба робити: у замок

полине —
Ворог ворота трощить! На башти — всередині лихо!
От коли круто прийшлося; пропали, немає визволу!
Вийшов наш Вронський на башту та й просить:
"Змилуйтеся, братці,
Будьте ласкаві нам, бідним, душі пустіть на покуту!
От вам і замок, і скарби, й гармати, і страви — все
ваше!"
Чує Радан і зласкавився, він-то жалкий був, сердяга,
Гукнув по строях — і більше козацькі шаблюки не сяють.
От і рушниці унишкли, от зарипіли ворота.
Вронський виходить з ключима; край церкви соборної
стрінув
Він есаула, а з ним і Харкевич, колишній друзяка!
Тільки побачив, як крикне: "Ізгинь ти, проклятий яриза!"
Свиснула куля — і бідний Харкевич шелехнув об землю!
Наче скажені рвонулись козаки, шаблюки брязкочуть,
Тут положили і Вронського — оба вони щось казали.
Вронський стогнав: "Загубили мене та за щирую
вірність".
Вимовив тихо Харкевич: "Забит я за щирую правду!"
* * *

ДІД-ПАСІШНИК

А. П. Рославському

Під яблонню зеленою хлоп'ята сидять,
А вколо їх меж листями та бджоли гудять,
І дід посередині на кобзоньці грає
І старую пісеньку молодцям співає;
І жодний не рушиться: всі очі встромили
На діда; всі слухають, буцім оніміли!
Співає дідусь і внуку і сину,
Співає дідусь про стару годину!
Було колись — між всіма городами
Старий наш город Київ чепуривсь,
Із банями, над ясними хрестами
У славному Дніпрі-ріці лиснівсь;
Там в теремах князі бенкетовали,
А піснярі про їх діла співали.
Було колись: вкраїнську ясну долю

Розшарпали недобрії брати;
Було колись: недолю і неволю
К нам принесли татарській орди;
Із Києва зробили попелище,
І запустів наш край, як гробовище.
Було колись: завзятий гайдамака
В степах широких вітри впереджав;
Без ласки він, обшарпаний бурлака,
До смерті все сусіднє забивав.
Але недовго парубки тулялись:
Господь поміг — вони угамувались.
Було колись: Латинщина-попівна
Ввійшла до нас: прийшлося всім хворать!
Нас налігала Польща супротивна,
І стидко-бридко роки ті згадять:
Святі церкви усі були замкнуті,
І бідні люде мерли без покути.
Було колись: Хмельницький з козаками
Бездольною Вкраїну визволяв,
І усівав свої степи костями,
І самій Польщі тусана давав:
Король, пани Потоцькі, Вишневецькі,
Затуркані, скакали по-німецьки.
Було колись: недоля вмудровалась,
І знову лях жахнутий одлигнув;
Вкраїна вп'ять була заколихалась,
І вп'ять було нас ворог надавнув.
Московський цар за бідних уступився
І за своїх дітей з ляхами бився.
Було колись: Петро *1 наш ім'янитий
Хмельницького волення допевняв
І, як той звір, увесь в крові облитий,
З поганцями Вкраїну рабовав:
Хотів в ставу позбави і недолі
Нагибать скарб слабоди і визволу!
Було колись: як чайка луговая,
Що при дорозі вивела дітей
(Жнива прийшли, вона кружком літає:
Кигиче, мов прохається в людей),
Вперед і взад, все тільки лихо бачить,—
І вдень і вніч Вкраїна наша плачесть.

Було колись: лукавий наш Мазепа,
Чье мення вам тепера й гидь і страсть,
Заворушивсь,— та й піднялась халепа:
Поквапились добути або пропасть!
Але Полтаву наші поминають,
А гетьмана глумують, проклинають.
Було колись: Павло *2 наш не злякався:
Перед царем як гетьман різво став
І думку ту повідать не вбоявся,
Що, як дитя, у мислі годовав;
І він знудивсь, на чужині з'єднаний;
За ним — він був українець останній.
Блідніє наш дідусенько: голос змінився,
Як липонька підцукана, набік похилився;
І кобзонька додолоньку з брязгом покотилася,
І пісенька неспітая у вітрі розлетілася!

**1 Заднепровський гетман Петро Дорошенко (приміт. авт.).*

**2 Наказний гетман и полковник черниговський Павел Полуботок
(приміт. авт.).*

* * *

ЗІРОЧКА

Ой заблищала зірочка на небі
Та простяглася стрілкою по небу,
Та покотилася вона на долину,
Та упала вона на могилу!
А на могилі цвіт-соняшник стоїть,
А в могилі щось поховане лежить.
Там молода мати сина поховала,
Сирою землею його закидала.
Вона його дівуючи привела,
Вона його хрестити не понесла;
Вона його в сиру землю зарила,
А зверху цвіт-соняшник посадила!
— Ти, синочку, лежи, лежи глибоко,
Ти, соняшник, рости, рости, високо!
Рости уверх та на сонце дивися,
Кругом, кругом за сонечком вертися,
Мені на прикмету розцвітися!
А я піду із парнем пароватися,

Піду у божую церкву вінчатися.—
Та стоїть вона при святому налої,
Подала руку своєму женихові,
Нічого не знають ні отець, ні мати,
І жениху не доведеться взнати.
Тільки той про сее відає і зна,
Хто зірочку на могилу посила!

* * *

ВЕЛИКОДНЯ НІЧ

Гудуть дзвони, гудуть дзвони,
Ходять з корогвами;
Юрба люду на цмйнтарі,
Товпа коло брами.
Йдуть старії, молодії
Ізо всього села:
Христос воскрес, Христос воскрес!
Всі раді й веселі.
Диво! ніччю на пустоті
Щось у травці сяє...
Під вербою молодою
Свічечка палає!..
То лупне, то разом зникне,
То вп'ять загориться,—
Ізлякались прохожалі
Та й стали хреститися.
Гули дзвони, гули дзвони
Та вже перестали,
Закінчилось обхождення,—
Свічечка пропала
Стара дядина Оксана
До людей підходить
І, молитву прочитавши,
Такечки говорить:
"Як ще я, у старі годи,
Колись дівовала,
Тоді много ізо мною
Дівочок гуляло;
А всіх лучче, а всіх краще

Була дівка Ганна:
І хороша так, як рожа,
І добра, і гарна.
Була собі сиротинка:
Ні отця, ні мами,
Ані брата, ні сестриці,—
Всі лежали в ямі.
І дівочка самісінька
Жила в своїй хаті,
І товпились коло неї
Женихи багаті;
А вона із їх нікого
Собі не бажала:
Вона собі, як черничка,
Одну церкву знала;
На родительській могилі
Плакала, журилась
Та уранці і ввечері
Богові молилась.
Отак вона років з вісім
Одна проживала,—
На дев'яту весну, зрання,
Ганночки не стало!
Де, куди вона дівалась,
Не узнали люди,—
Тільки з тої ще години
Об неї не чути!"

* * *

ПОСЛАНЕЦЬ

У панського огорода дівка плоскінь тіпає;
Молоденький жайворонок дівоньку питає:
— Чом ти, моя дівчинонько, така оспала?
Подивилась би на мене — пісню б заспівала.
"Ох, і як мені співати, пташоньку маленький,
Що покинув мене, може, навіть мій миленький!
О, бодай тим тяжко-важко, що нас розлучають:
Повели милого в город, де військо збирають!
О, бодай тим тяжко-важко, що нам ворогують:
Повели милого в город, де шаблі готують!
О, коли б перце я мала — листик написала
Та тобі його, манюсю, знести б наказала!"

Ані перця, ні паперу — нічим написати.
Повітай його, манюсю, стань над ним співати,
Як я світом білим нуджу та як я журюся,
Як уранці і ввечері нию і нурюся!"
Хита гілля вітер в лісі, а хвилі у морі,
А кровавії чуприни забитих у полі.
Який лежить, підобгався, інший розплатався,
Один тільки на самоті з смертю мордувався.
Під липою запашною молодець конає,
Тільки коники те чують: стиха він здихає.
Та вже більш своїй коханці йому не мовляти
І останнє опрощання ніким наказати.
Ой вилинув чорний ворон з-за пущі-чагара:
Християнин є смашніший — не хоче татар.
До біленького до тільця крилом пригорнувся,
Цмокнув в губи, черкнув в очі, крюкнув та й —
спужнувся!
Молодиця із дівкою пшеницю вбирала.
Молодиця сама жала, а дівка в'язала.
Понад балкою густою в вітрі щось маячить.
Ой то ворон, чорний ворон летить та і кричить.
Покинь, покинь перевесло, смутна дівчинонько:
Він несе тобі од серця гарненьку вістоньку.
Ой подякуй йому, дівко, за сюю пригоду,
Він летить од твого сонця із чужого роду.
Ой послухай, дівчинонько, що той ворон скаже:
Твій миленький здоровенький — тобі чолом каже!

* * *

ПАН ШУЛЬПІКА *1

Зажурився сизий голуб, сидя на дубочку,
Що одняв у його злющий рябець голубочку.
Перелинув голубочок з дуба на кленину,
Одняв в мене пан Шульпіка рідную дитину.
Перелинув голубочок із кленка на івку,
Ой як мені без дівчини на сім світі гірко!
Сизесенький голубочок жалібно воркоче,
А край його на осиці сорока скрегоче.
Голуб стогне, а матінка по дитині б'ється,
Молоденький козаченько у тугу вдається.
— Не плач, не плач, козаченько, по моїй дитині,
Пошукай собі на світі іншої дівчини.

Не журися, вона тобі не своя, чужая!
— Ох, як мені не журиться — я її кохаю.
— Ой іди ж, мій молоденький, дівку визволяти,
Вона буде тобі жінка, а я рідна мати.
Ой там річка невеличка; на річці місточок,
А на березі край його лозовий кущочок.
Щось почало у тих лозах стиха шелестіти:
Засіда козак Шульпіку, хоче устрелити.
Та вже сонце на заході, а місяць зіходить,
Із Шульпікиного двора челядка виходить.
От і пишний пан Шульпіка в поле виїжджає,
А під паном вороненький коник шкандибає.
Виїжджає пан Шульпіка на лови з хортами,
Ізо всею челядкою та ще й з гайдуками.
Вже передня челядонька місток проскакала,
А матінка перед паном навколішки стала:
— Здійми, пане милостивий, із мене кручину,
Оддай мені, паноченьку, рідную дитину.—
Як сказився пан Шульпіка, як почав гукати,
Казав стару матусеньку зараз хлостовати!
Сам поїхав на конику через той місточок,
Закачався, захитався лозовий кущочок.
Гульк! Рушниця загуділа, куля полетіла
Та у саме панське серце прямо улучила.
Ой вискочив козаченько з куща лозового,
Покотився пан Шульпіка з коня вороного.
Ой шатнула челядонька козака єднати,
Де взялися товариші його рятовати.
А Шульпікина челядка лиха повиладала:
Які лягли на місточку, інші повтікали.
Вибігала дівчинонька із панського замка,
Обіймала, цілувала матір і коханка.
Понесли пана Шульпіку до теплого лежка,—
А за паном простяглася кровавая стежка!
Понесли пана Шульпіку у яму ховати,—
За ним народ поволікся пана поминати:
— Оце тобі, пан Шульпіка, хай буде за тое,
Що дитину запоганив у ньеньки старої!
Оце тобі, пан Шульпіка, хай за шкоду тую,
Що ти украв у козака дівку молодую!
Оце тобі, вражий сину, од нас дякування,

Що терпіли ми од тебе всякі глузовання!
Оце тобі, сучий сину, за твої уразки,
Що ти їздив поміж миром без всякої опаски.
**1 Єсть то старосвітська вість — на Вкраїні, кажуть, був за
стару годину якийсь пан Шульпіка, багато шкоди сусідам
чинив,— народ злютовавсь і забив його. Певне, то єсть який
польський пан, а діялося се в ті роки, коли Україна під ляхською
кормогою страждала (приміт. авт.).*

* * *

СПІВЕЦЬ

Амвросію Могилі

Ой чого, молодий співець, зажурився,
Головою жалко на гуслі схилився?
Ой чого молодий співець не співає,
А чи гласу більше до пісень немає?
Нащо собі марно жалю завдавати,
Нащо собі красні літа загубляти!
Сидить, як ізмерзлий, із ранку до ночі,
Облив слізоньками понурії очі.
— Чи тобі із літом розлучаться жалко?
Та ще тільки в полі забриніла травка!
Чи тебе не приймає своя родина,
Чи зрадила тебе твоя женишина?
— Нема в мене роду, ані женишини:
Один сиротина, як в полі билина!
Ох, тим молодий співець не співає,
Що рідная мова, як свічка, сконає!
Ох, тим той співець та у гуслі не б'є,
Що його слухати ніхто не іде!
Ох, матінко моя, нене старая,
Задавила тебе вже земля сирая.
Будяк на могилі почав червоніти;
А нікому було рожі посадити.
Ох, піду я, піду на тую могилу,
А де мою матір давно схоронили!
Ох, піду до Дніпра, на гору високу,
Піду подивлюся на степ широкий:
У старому Дніпрові вода леліє,
А по степу-долині ковила сивіє,
А скрізь по ковилі свистун-вітер віє! —
Та припав співець до землі головою;

Покотились слізки із очей рікою!
— Ох, нене моя, ти, рідная мати,
Чи нам тебе, рідна, уже не видати?
Уставай із землі дітки приглядіти;
Вони плачуть, б'ються: вони твої діти!
— Нехай плачуть, б'ються: вони увоймуться:
Тим, що увоймуться, не хочу прочнуться!
* * *

ПОЛТАВСЬКА МОГИЛА

Над городом Полтавою туман вихожає;
У тумані вечірнєє сонечко сідає.
Туман зимній та холодний оддався снігами;
Позаносило ізгарбом стежки між кущами.
Запрягайте, братці, в сані коні воронії:
Поїдемо гулятися в степа сніговії.
Гей, гей, гей, уже на землю нічка ніспустилась!
Ей, глядіть лиш: оця шкапа так настоборщилась!
Ой, і що то край лісочка у степу меріє?
Ой, і що то за могила з хрестом бовваніє?
Ізлякалась вразька шкапа із хрестом могили,
Вертайтесь, вертайтесь: з нами божя сила!
Не дивітесь, що на хресті написано красно,—
Повз могили, кажуть, ніччю їздити опасно.
Хто при місяцю, зимою, на її узгляне...
Такі думки нападуться, що погано стане!
* * *

ОТРУЇ

Ой живець удова, та ще й не сама,
А живець вона з своєю дочкою;
Ізлюбився козак з молодою дівкою,
Ізлюбився, заручився та й ізвінчався,
Продав свою хату — у жінчину вбрався.
Та живуть вони вже чотири роки,
Та вже стали приглядати сусіди збоку,
Що козак дбає та заробляє,
А теща збирає, казна-де діває;
Що козак вистачує та діткам готує,
А жінка помандрує та й прогайнує.
Жалковалась донька своєї матусі:
— А що мені, мати, веліти мушиш?
Чи мені з моїм лихим мужем жити,

Чи мені йому, мати, що ізробити?
Та не можна ж, мати, мені з мужем жити,
Бо не хоче він мене як треба любити!
Що він мене,, молодую, нікуди не пускає,
А як піду нишком, так він іще й лає;
А як піду у корчму з горя погуляти,
Так він бурчить: "Треба дітей годувати".
А як піду до вдовиці на вечорниці,
Так він бурчить: "Так робить не годиться".
А як коли з хлопцями посміюся,
Так він товче, що я гріха наберуся.
Йому, бач, все можна, а мені нічого:
Колись по зимі я прогнала його
Із теплої хати та на двір спати,
Так він розприндавсь, хотів двері ламати!..
Така паскуда! Коли б я преж знала,—
Нізащо б такого мужа не взяла!
Не можна ж мені, мати, із мужем жити;
Треба його, мати, к чорту загубити!
— Ой ходім, доню, отруї копати,
Годі йому, бісові, нас зобижати! —
Ним на вісході зірка устала,
Мати з дочкою отруї копала.
Ним на вісході зоря забриніла,
Мати у горщику зілля варила;
А ввечері пізно їде козак з міста,
Везе жінці, й тещі, і діткам гостинці:
Жінці кораблик, тещі серпанок,
Маленькому хлопцеві голубий жупанок,
А маленькій дочці юпочку парчову,
Юпочку парчову, стрічечку шовкову.
Дітки маленькі батька привітають:
Цілюються, лащатся, на шию плигають;
А стара на печі чортом вовкує,
А молода жона по хаті розходжує
Та й каже мужові: — Ти, милий, здоровився,
Налив би меду та трошки напився,
Воно б тобі було на душу тривніше,
Та ще і горілочки, щоб був здоровіший.—
Налив козак меду та й випиває,
Та ще й горілочки — нічого не знає.

Та кріпка ж горілка — з ніг повалила.
— Чого се у мене голова заболіла!
Та наклали ви багато у мед сей хмелю,
Не всиджу на лавці — ляжу на постелю! —
Пішов козак до лежка лягати,
Піднявся та й впав, не зможе устати!
Квилять дітки маленькі край його,
А жінка стоїть стовбняком у порога,
А стара злізла із печі й сокоче:
— Оце так тому, хто старійшим бути хоче!
— Ох, бачу, бачу, що треба умерти:
Завдали ви мені, безвинному, смерті.
Нізащо схотіли мене ізгубити,
Прийшлося вам, дітки, тепер сиротіти.
О, будь їм ти батьком, мій праведний Боже!..
А жінці і теці — прости їм, Боже!..

* * *

КІНЬ

— Чого ти, коненьку, мій конику хижий,
Невесело, смутно стоїш?
Я тебе кохаю, вівса підсипаю,
А ти на мене й не глядиш!
Веду до водиці, к холодній криниці,
А ти засопеш та й не п'єш,
Мені, молодому, паниченьку твому,
Жалю та тоски завдаєш.
Чи ти притомився, на ноги підбився,
Чи я тебе так змордовав,
Тоді, як горою, нічною добою,
Все швидко та притко ганяв?
Чи тяжка та важка козацькая зброя
Становиться, коню, тобі?
Чи чуєш пригоду, погану невзгоду,
Паниченьку твому, мені?
Гей, годі здихати, дурно жалкувати —
Іще нам не буде біди.
Оброки наїшся, водиці напийся,
Та вп'ять загасаєм тоді.
Пан коня сідлає, в стремена ступає,
А коник смутний шкандиба,
Склонив головоньку, опустив гривоньку,

Ступою поперся з двора.
Не добре чинити, свій рід боронити
Зібрався панич-неборак:
Шляхи засідати, людей розбивати
Поперся в глибокий байрак.
Там шляхом узеньким, за лісом темненьким,
Із ярмарку їдуть купці.
Хоч краму не мали, усе позбували,
Та повні зате кишенці.
"Гей, коню, мій коню, скачи підо мною
Моїм вороженькам на страх".
Вже місяць стухає, туман налягає
По чистих, широких степах.
Пан коня звертає, наліво заїжджає,
А кінь завертиться й не йде;
Пан коня штиркає, нагайкою крає,
А кінь вже й виха і хропе!..
Пан коня під боки, кінь мов ненароком
Побіг, та й спіткнувсь на пеньок...
— Ет, вража скотина, а щоб ти сказала!..—
Кінь пана поніс у лісок...
Ніч стала рідіти, починає дніти...
Купці доїздять до села.
В гущині бур'яна кінь скаче без пана,
Понурий, гризе удила.
Чом кінь вороненький понурий, смутненький?..
До хати пустої біжить...
Ой тим він смутненький — панич молоденький
Забитий у лісі лежить!..
Лежить, розпластався, в крові обкалявся,
Своя, не чужая кров та...
Вже й ворон літає, в лице зазирає,
Де кінські ввійшли копита.
Був пан колись добрий, чесний та хоробрий
Лукавий на лихо підвів!
Був кінь колись вірний, в послузі незмінний
В розбої служить не схотів!..

* * *

ЯГОДИ

(з чеського)

Ішла моя мила

По ягідочки
В зелені гайочки,
Та й застромила
Тернову шпичку
В біленьку ніжку.
Ніженька стала
Дуже боліти,
Не зможе мила
На ніжку ступити.
Почала мила
Стиха плакати,
Терен лаяти:
— Ох ти, тернино,
Гостра тернино!
Се через тебе
Мені причина,
Се через тебе
Я так хвораю,
За сєє треба
Тебе із гаю
Всю постинати
Й позакидати! —
— Сядь в холодочку,
Моя миленька,
Я ж до ставочку
Піду по коненька.—
Коник біленький
В травці густенькій
Пасеться, грає,
Пана піджидає.
Сіла миленька
У холодочку
В зеленім лісочку,
Стала тихенько
Вона здихати
Та жалковати:
— Ох, моя мати,
Мати старесенька,
Неня ріднесенька!
Все мені каже
Хлопців бояться,

Од їх ховаться!
Чом їх бояться,
Од їх ховаться?
Вони добренькі
І приятельські! —
Тут я приїхав
На білому коню,
Наче сніжочок,
В зелений лісочок,
Прип'яв конька
Срібним поводдям
Та до сучка,
З дівкою обнявся,
Поцолувався,
Тулив к серденьку
Свою миленьку.
Забула мила,
Що ніжка боліла!
Тут ми ласкалися,
І цілувалися,
І милувалися.
— Вечір надходить.
Ох, мій миленький,
Мій люб'язницький,
Ой схаменися,
Не забарися!
Сонце заходить,
Місяць зіходить,
Нічка настигне,
Нас в лісі застигне!
Їдьмо додому.—
Тут я швиденько,
Взявши миленьку,
З нею по долу
На білому коню
Дмухнув додому!

* * *

(з чеського)

Ой ти, рожо червоненька,
Зацвіла собі раненько:
Зацвіла та, бідна, змерзла,
Як ізмерзла — поблідніла,
Поблідніла, та й змарніла,
А змарніла, та й зав'яла,
А зав'яла, та й упала!..

Сиділа я довгесенько, до півнів сиділа;
Всі трісочки, всі стругалки за ніч попалила!
Усе миленького ждала;
Усе ждала й задрімала...
От мені, небозі, й сниться:
Наче з правої рученьки,
Наче з пальця мізинного
Покотився золотий мій обідець,
Загубився дорогий мій камінець.
Ой довго-довгесенько камінця ікала:
І камінця не достала, і милого не діждала!..